

Вечеря

Янко Єсенський

Новела

Переклад: Ганна Пашко

Адвокат д-р Ян Чуріда сидів за своїм письмовим столом, на якому ще не було ніяких паперів, бо адвокат тільки недавно оселився в містечку. Була одинадцята година дня, і Чуріда розмірковував про те, що йому було б приємно. Приємно йому було б багато що. Приємно було б піти випити кухоль пива, але тим часом може нагодитися клієнт, нікого не знайти й піти собі. Ото й матимеш шкоду. Приємно було б писати скаргу, але скарги ще немає. Куди приємніше було б, якби хтось прийшов і попросив його прийняти тисячу крон як аванс за майбутню адвокатську працю. Але найприємніше було б, якби навпроти нього сиділа панночка Желмирка Сильницька, дочка директора Промислового банку акціонерного товариства, і він би їй міг диктувати:

"Вельмишановний окружний суде! Юрай Чечіна, мірошник. тутешній мешканець, винен мені позичку в сумі десять тисяч крон..." Отож була б і скарга, була б і жінка, і та жінка звалася б Желмирою Сильницькою. Вона — дочка директора банку. В банках є гроші. Тож напевно був би і якийсь аванс. Проте могло б тієї скарги й не бути, аби тільки зараз Одчинилися б двері й прийшла б кликати його обідати пані Желмира Чурідова, уроджена Сильницька. Його, Чуріду, свого чоловіка. Вона, Желмира, його дружина. І вони вдвох обідали б...

Отак розмірковував пан доктор, коли це двері справді відчинилися.

До контори ввійшов череватий, років шістдесяти чоловік, з червоним поголеним обличчям, волохатими бровами й великим м'ясистим носом. Убраний він був у зношене зимове пальто, кавового кольору, оторочене чорного тасьмою, з кишенею на правому боці. З тієї кишені стирчав довгий обгризений чубук з червоними китичками. На череві погойдувалася на зеленій поворозці стара жовтава, подекуди облізла мисливська муфта, що правила за рукавички.

Грубелезного тернового кийка разом з пласким зеленавим капелюхом він поклав у куток і статечно підійшов до адвоката, подаючи руку.

— Андрій Шкерень, — назвав себе, — вчитель на відпочинку. Тутешній міщанин.

— Доктор Чуріда. Чим маю служити?

— Я прийшов у юридичній справі.

— Прошу.

— Я хочу розлучитися з дружиною.

— Чому?

— Дозвольте мені сісти. Я повинен вам розповісти про все. А на це потрібен час.

Історія триває тридцять років.

"Розлучення, — подумав Чуріда, — цікаво".

— Будь ласка, сідайте ближче до мене. Слухаю вас, — мовив він уголос.

— Я прийшов, як на сповідь. Хочу розповісти геть усе — від "а" до "я". Отже, перепошую, пане докторе, як я вже сказав, я — Шкерець, і одружився я тридцять років тому. На весільній вечері була, як годиться, смажена качка з майораном і каштанове пюре... Відтоді я купив собі будинок. Посадив сад. Овочі родять найвищого гатунку. Маю десять вуликів. Зажив собі доброї слави так званий шкерецьовський мед. Купив я собі чотири квитки турецької лотереї. У скрині зберігаю сім ощадних книжок. І, нарешті, пишаюся двадцятип'ятирічною донькою. Гарна дівчина. Але не буду хвалитися. Словом, я маю все. Я ж бо...

Шкерець ударив себе в груди.

— Маємо всього доволі... А втім, пане докторе, від тої весільної вечері не бачив я на своєму столі ані смаженої качки, ані каштанового пюре. Я марю ними. Здається, коли б я їх мав, то почував би себе молодим. Але я не можу їх дочекатися... Чому?.. Тому що моїй дружині бракує часу. Бракує часу. Їй стає часу хіба що на демікат[1], на каву з молоком, а подеколи (за допомогою сусідів) на галушки з картоплею та шкварками. Демікат змагається з кавою, як дві негоді. Раз — демікат, раз — на голову вища кавка... Мене відчай бере. На обід — демікат, на вечерю — демікат. Зверніть, будь ласка, на це увагу. Якийсь приятель кепкував з мене. Мовляв, тобі не личить нарікати на дорожнечу!

"Купиш собі чотири грудки бринзи, нап'єшся води, станеш біля плити — і маєш вечерю".

Отак він сказав. І це щира правда.

Адвокат усміхнувся. Клієнт насупився.

— Це не смішки. Це плач, пане докторе, це плач. Люди могли б сказати, що це від скнарості. Ні. Це тільки тому, що моїй дружині бракує часу. І — послухайте лишень, — вона завжди метушиться, завжди крутиться, мов те веретено. Вона без угаву ходить, бігає, метушиться, крутиться, як та білка в колесі, а праці від неї не побачите. То вона на горищі, то в пивниці, то на подвір'ї, то тут, то там, а подивіться лишень на її господарювання. Ніде ладу немає. Ліжка цілими днями не застелені. Перини розкидані, як і рано-вранці. Дочку вона зачеше о дванадцятій, але самій зачесатися їй часу бракує. Поки пришиє мені гудзика — півгодини спливе, бо вдома немає голки. Принесуть із міста голку, виявиться, що немає чорних ниток. Є вже голка, є чорні нитки — немає гудзика. Отак-то з гудзиком. А як із гудзиком, так і зо всім. Зо всім, пане докторе, зо всім!

Він хвилю помовчав, шкрябаючи себе за вухом.

— За тридцять років ви тільки зараз це помітили, — завважив адвокат.

— Тепер це особливо впадає мені у вічі, коли моя дочка має виходити заміж. Але послухайте мене. Я ще не все розповів. Розповім вам, чому мені все це допекло аж тепер... Дозвольте закурити. Я курю люльку.

— Прошу.

Вчитель вийняв люльку з пальта, у другу руку взяв капшук з червоним шнурком, розв'язав його, поклав у середину люльку, набив її, закурив і повів далі:

— Кожному спливає час, але моя жінка наче з миски його вихлюпує. Був, а вже його нема. Зненацька над головою в неї годинник вибив полудень. Виходжу зі своєї кімнати до їдальні. Мушу показатися, аби вони знали, що вже час їсти. У їдальні, зрозуміло, стіл не накритий. Ніхто не з'являється. Ходжу, ходжу довкола столу. Сідаю до фортеп'яно. Беру акорди. Читаю газети. Знову ходжу, знову беру акорди. Йду, кінець кінцем, у кухню, мовляв, як то воно з обідом? Ставлять на плиту воду... Що готуєте? Демікат.

Ну, кажу, про це й питати не треба було, і повертаюся до їдальні... Знову ходжу, читаю, акорди беру й чекаю... І отак уже тридцять років... Звик я і гаразд... Це хрест. Але ж і Христос ніс хрест. На те мн й християни, щоб бути покірливими й терплячими... І я ніс би той свій хрест, покірливий і терплячий був би, як досі, коли б ішлося тільки про мій шлунок та про мою особу... Але ж тут ідеться про поважніших осіб і поважніші справи. Йдеться про Мальвинку та про її заміжжя. Усе було б гаразд. Коли б то... Коли б то моя жінка вміла як слід вечерю приготувати, усі клопоти вже минули б. Давно вже Мальвинка вийшла б заміж...

Доктор похитав головою. Не розумів неборака, що без вечері немає шлюбу.

— Не розумієте, — провадив далі батько, — щасливий юначе. Я поясню вам. Кожен жених хоче знати, яке то воно вдома те, що на вулиці, в театрі, на балу здається наймилішим і найкращим. Дівчата на вулиці будуть перед вами сяяти, блискотіти, наче ті метелики. Кожну хотілося б вам упіймати — такі вони гарні. Але жених — істота мудра й хоче поглянути в корінь. Іде він до гнізда, з якого вилетів метелик. Метелик, метелик. Кожен метелик був гусеницею й стає лялечкою. І гусениця, і лялечка — негарні. Хто ж би такому женихові заперечував? Хоче він знати, чи той гарний метелик не виявиться бридкою гусеницею. І ось він удома. Чим можна женихові догодити? Доброю вечерею. Хай знає, що принаймні куховарку матиме. А отака-то вечеря в мене неможлива. Нemoжлива!

Вигукнув Шкерень і змахнув рукою. Очі в нього зволожилися. Він витяг велику жовту хустку з іржавими плямами й витер ніс.

— Вечеря неможлива. Жених неможливий... Уже двоє пішли шукати, де легше й де можуть вечерю приготувати... Оце і в моє лихо... Рік тому був один. Статечний. Заможний. Молодий і гарний. Була четверта пополудні, коли він прийшов. Я саме обідав. Випадком була кава з молоком. То я легко викрутився.

— Я вже полудную, — кажу.

— Так рано? — здивувався він.

— Так у нас заведено, — кажу я, а сам думаю: "Треба його запросити. Може, він голодний". Гадаєте, можна? Ні. Жінка, мабуть, як то кажуть, не впорається.

Дообідую я. Сидить той неборак, сидить і чекає.

Мальвинку, думаю, чекає, і йду покликати доньку. Але вже в передпокої чую: "Не скуби так". Це каже Мальвинка. "А де твої приколки? — запитує мати. — Треба послати Зузку купити тобі приколки. Завжди ти їх губиш". Тож маєте. Пів на четверту пополудні, а дочка ще не чесана. Має двадцять п'ять років, а мати її зачісує...

Повертаюся до гостя... Сидить покірливо й чекає... О пів на п'яту приходить Мальвинка: "Матуся зараз прийде. Вона на кухні. Готує вечерю. Ви повинні в нас вечеряти..." Гість радіє. О сьомій вечора Мальвинка прощбетала: "Прошу до їдальні". Приходимо до їдальні... їдальня як їдальня. Велика кімната з підлогою, пофарбованою в жовте. Нові червоні килими з зеленими квітами. В кутку кімнати — чорне піаніно, на якому я беру акорди. Горіховий креденс зі скельцями. Плюшеві завіси. Білі філігранні фотелі з канапкою та кілька стільців, оббитих шкірою. В іншому кутку — паперова пальма на дерев'яному столику. Три ярмаркові картини на стіні. Усе гаразд, окрім того, що стіл не накритий, а в грубі не горить, хоч холоднеча просто таки сибірська... Мальвинка ставить свічку на столик і вибігає з кімнати, щоб звеліти в грубі затопить... Знову сидимо вдвох і чекаємо, поки затоплять, поки засвітять... Ніхто не приходить. Усі зникли... Свічка догоряє. Гніт схиляється на папір, що в нього свічка загорнена. спалахує... Добре нам світять. Я згоряю від сорому, пане докторе, і лютий, мов той пес, виходжу з кімнати. Ну, перепрошую, дружина з дочкою сперечаються, що подати до шинки, чи яйця, чи хрін. Дружина хоче хрін. Мальвинка — яйця, бо так краще. Зузка побігла купити шинки... Нової свічки, щоправда, немає... У лампі гасу немає... Забрав я лампу з кухні... Потемки не можна сидіти... Гість терпеливо сидить і чекає. Напевно, думає: "Як добре було б у корчмі. Варто лише сказати: "Шмат ковбаси!" І вже тобі подано. "Лампа не горить". І вже лампу запалено. "Пива!" І вже ти маєш пиво... Шляк би трафив усіх у такому гарному домі..." Гість терпеливий... Який би чудовий зять був, думаю я... Вибило восьму. Вибило дев'яту. Про вечерю й не чути. О пів на десяту прийшла Мальвинка запитати, чи не хотіли б ми пряжені... О десятій запитала, чи пряження має бути на маслі, а чи на салі... О пів на одинадцяту прийшла запитати, чи може пряження бути на маслі, бо сала в домі немає... Об одинадцятій доповідає:

— Масла також немає. Можна подати яйця?

— Звари демікату! — гримаю я злостиво, бо терпець мені увірвався і я хочу її подратувати. Навіть баран такого не витримав би зрештою.

— То можна подати яйця? — знову запитує вона, ніби й не чула мого зауваження.

— Коли немає демікату, то кави з молоком, — дратую я її.

— Тоді яйця, — і Мальвинка вибігає.

Залишаємося ми вдвох. Від хвилювання голос мені тремтить, але я розмовляю з молодим добродієм. Розводжуся про спорт, а сам думаю, за якого звіра має, мабуть, мене ця людина. Напевно, думає, що я йому патякаю про спорт, аби нам не так холодно було. Бо в кімнаті ще й досі не затоплено і світить лампа з кухні. Після спорту я переходжу до війни італійців і просторікую про систему боїв. А пан жених при цьому, певне, думає: "У власному домі мав би ти систему. Коли темно, треба лампу засвітити, коли холодно — грубу затопити, коли ти вісім годин нічого не їв — подати вечерю. Оце була б система". До кімнати входить Мальвинка. Прийшла запитати, чи ті яйця мають бути на круто, чи на м'яко... А я звертаю розмову на те, що теперішня дорожнеча штучна... "Ага! То ось чому ти не подаєш вечері!" — думає, напевно, жених... Чекаємо ми, чекаємо... Входить Зузка:

— Пані господиня звеліли запитати, чи яйця подати в чарочках, а чи просто так?

Знову чекаємо. Гадаєте, що той пан дочекався вечері? Ні, пане докторе. Пішов, не повечерявши. Було близько полуночі. Тож і корчма вже була зачинена. Більше ми його не бачили. Не прийшов. Гулькнув, як камінь у воду, як та вечеря, як усе Мальвинчине сватання. Але демікат не зник. І дружина не зникла. І не набралася розуму... Через півроку прийшов другий жених. Точнісінько такий мав успіх. Пішов без вечері і вже не повернувся...

На очах Шкереня знову забриніли сльози. Він посмоктав люльку. Не горіла. Зітхнувши, поклав її у кишеню.

— Отакий-то мій хрест, — додав він за хвилину сумно. — Прошу вашої поради. У суботу має прийти до нас контролер з податкової управи Чінчович. Зволите його знати? Чудовий, освічений, працелюбний молодик... Теж цікавиться Мальвинкою... Я сам його запросив. Навіть і не знаю, як це сталося. Він уболівав за мене, коли грали в карти — в понеділок. Філінек, партнер, програвав і сердився. А ми тішилися. До того ж іще Чінчович весь час називав мене "пане професор". Підказував. "Козир, пане професор!..." Згадав він і про кепське харчування по трактирах. "Така то вже гидота, — каже, — швидко матимеш катар шлунка". Спало то мені на думку в якомусь збудженні, натхненні... в такій якійсь душевній приязні. Запросив я його на суботу. Коли він мені вклонився на знак згоди, я вже знав, що вступив дурницю. Але я вже запросив, нічого не вдієш... Це було в понеділок. Сьогодні — середа... Від понеділка я не можу спати... Дайте мені пораду...

Чуріда на хвильку замислився.

— Річ ясна, — сказав він, — найміть куховарку на той день.

Шкерень підхопився зі стільця, наче його хто шпигнув.

— Вона б їй очі видряпала. Мітлою вигнала б. Вона б розлучення вимагала. Адже це був би скандал перед гостем.

— То приготуйте вечерю ви.

— Я зроду не варив і не смажив.

— Тоді дочка.

— Вона точнісінько така ж, як мати. Не вміє.

— Замовте принести вечерю з трактиру.

— То була б ганьба. Саме в цьому випадку. Я ж вам сказав, що Чінчовичеві остогидла трактирна кухня.

— Міцний горішок! — завважив адвокат.

— Коли й цей піде не повечерявши, я розлучуся. Дружина повинна шанувати чоловіка. А чи мене вона шанує? Ображає. Готує демікат і каву. Це — зневага, отже образа. Дружина повинна допомагати чоловікові господарювати. А вона допомагає? Не постеле, не пошіє, не залатає. Має материнські обов'язки. Чи виконує вона їх? Усіх женихів порозганяла... Це підстави для розлучення. Мають бути... Але, пане докторе, вельмишановний пане докторе! Слухайте, до чого я додумався від понеділка за свої безсонні ночі. Ви будете такі ласкаві написати мені адвокатського листа.

— У якому розумінні?

— У тому розумінні, що коли в суботу, на сьому годину вечора не засмажить моя дружина качку й не приготує капітанового пюре, то я, Шкерень, розлучуся з нею. І ви, як мій адвокат, змушені будете вже в неділю вчинити позов про розлучення... Адвокатського листа моя дружина ще ніколи не одержувала... Фірма адвокатської контори... Така печатка... Слова "адвокат", "позов" наганяють страху... Кілька параграфів у листі. Цифри, пункти... Вона злякається й засмажить... Усі бояться судів, як чорти свяченої води, не те що жінка... Засмажить. Закладаюся з вами. Заклад — п'ятдесят крон.

Адвокат підхопив слово "заклад".

— Заклад приймаю. Листа напишу.

— Гаразд.

— Отже, як буде вечерея?..

— Плачу п'ятдесят крон.

— Як не буде?..

— Плачу стільки ж за лист, щоб ви не могли програти.

— Добре.

— Будьте такі ласкаві, пане докторе, адже тільки заради цього я й прийшов... Хай вам бог допоможе... Тільки напишіть слово "адвокат". Поставте на лист ще й три печатки... Параграфи... Згадайте суд. Напишіть: "Категоричний позов". П'ятдесят крон — ваші. Можу депонувати, можу віддати вам як гонорар... Тільки прошу три печатки і якнайбільше марок на конверті... Надішліть рекомендованого листа, термінового... У суботу на сьому вечора. Будьте ласкаві занотувати собі це...

— Напишу. Гонорар потім.

Шкерень дуже задоволений потис адвокатові руку. Сповнений вдячності й сподівань пішов...

У суботу, десь о пів на восьму, Чуріда підійшов до будинку Шкеренів. Зупинився перед освітленими вікнами й прислухався. Почув музику. Кращу, ніж акорди пана вчителя, коли той чекав на обід, кращу навіть за ту, коли б і сам Моцарт грав: музику тарілок, виделок і ножів. У Шкеренів вечеряли. Жениха піймано.

Примітки

[1] Демікат — юшка з бринзи.